

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ М'ЯСО-
МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА ДЛЯ ВІДРОДЖЕННЯ ЇЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

*Лозинська І.В., к.е.н., доц., доцент кафедри економіки
Сумського національного аграрного університету*

Постановка проблеми. Розв'язання завдань формування дієвої системи державного регулювання передбачає розробку комплексу заходів державної аграрної політики. Держава зобов'язана використати свої регулювальні функції щодо розширення можливостей продовольчого ринку за рахунок усунення недоліків на внутрішньому ринку, попередження виникнення зовнішніх впливів, жорсткого контролю природної чи іншої монополії, а також забезпечення споживачів достовірною інформацією про кількість і якість продовольчих товарів. Застосовуючи регулювальні функції, держава та її органи мають детально вивчати можливість й ефективність застосування тих чи інших методів регулювального впливу в кожному конкретному випадку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні методичні й практичні аспекти державного протекціонізму аграрного сектора розглядаються в працях М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова та ін., окремо слід виділити праці І. М.Алексєєнко, В.М. Бабко, Б.Б. Батюк, Р. М.Минів, В.М. Ніценка, П.Р.Пуцентейла та інших, що присвячені дослідженню проблеми державної підтримки тваринництва.

Проте, в сучасних особливих кризових умовах функціонування сільськогосподарських підприємств існує потреба у визначенні пріоритетних напрямів та заходів державної підтримки галузі м'ясо-молочного скотарства.

Постановка завдання. У процесі трансформації аграрного сектора економіки має бути сформована система

державного регулювання скотарства, яка б стала фактором її оновлення, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основними інструментами регулювання, які використовує держава, є фіскальна політика. Особливість ціноутворення в скотарстві полягає в тому, що, зважаючи на умови конкуренції, між ціною реалізації та собівартістю досить незначна різниця, яка під впливом різних ринкових чинників здебільшого зводиться нанівець. Тому систему вільного ціноутворення слід обов'язково поєднувати з елементами державного регулювання, основний принцип якого спрямовується на забезпечення паритетності цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари для сільського господарства.

Серед економічних факторів розвитку сільського господарства та його важливої галузі — скотарства — є податкова політика, яка має бути важливим регулятором темпів виробництва, інвестиційної активності, вирівнювання доходів виробників й умов господарювання.

Тому система оподаткування сільськогосподарських підприємств повинна удосконалюватися в таких напрямках:

- посилення стимулюючої функції податків, особливо стосовно інвестиційних процесів — усі пільги щодо податків мають пов'язуватися з цільовим використанням коштів на розширене відтворення;

- стимулювання експорту продукції скотарства та продукції її переробки сільськогосподарським товаровиробникам — через податкову систему повинні створюватися сприятливі умови на зовнішньому ринку;

- спрощення механізму оподаткування для фермерських та селянських господарств — таким чином зменшуватиметься навантаження оподаткування й надаватиметься можливість вибору суб'єктам господарювання оптимального способу оподаткування, виходячи з конкретних умов.

З метою гарантованого динамічного зростання обсягів виробництва м'яса та молока й забезпечення продовольчої

безпеки країни необхідно здійснити систему заходів державного регулювання, а саме:

1. Забезпечити пріоритетне спрямування коштів державної підтримки на стимулювання розвитку великих м'ясо-молочних підприємств, прискорене нарощування поголів'я худоби та підвищення їх продуктивності шляхом:

- власного розширеного відтворення;
- стимулювання закупівлі племінної худоби, насамперед у вітчизняних племінних господарствах, а також за імпортом;
- стимулювання закупівлі ремонтного молодняку в господарствах населення (за умови створення в них належного рівня вирощування телиць і ведення достовірного обліку походження) для створення нових великотоварних ферм;
- виділення дотації сільськогосподарським товаровиробникам за сівбу кормових культур для тваринництва;
- розширення переліку техніки й обладнання, а також введення до нього племінної молочної худоби, що постачаються сільськогосподарським виробникам на умовах фінансового лізингу;
- запровадження відшкодування сільгоспвиробникам витрат із державного бюджету на внесення щорічно не менше 8 т органічних добрив на 1 га ріллі.

2. Стимулювати приріст поголів'я корів в особистих господарствах населення та фермерських господарствах.

3. Виділяти компенсацію понесених витрат на осіменіння худоби в особистих господарствах населення та вважати це одним із найбільш дієвих і необхідних засобів державної підтримки.

4. Вжити відповідних заходів щодо захисту ринку від недобросовісної конкуренції з боку імпортерів, які не суперечать правилам та вимогам СОТ.

Отже, здійснення вищезазначеної системи заходів державної підтримки галузі скотарства сприятиме зростанню обсягів виробництва продукції, забезпеченню раціонального харчування населення високоякісною продукцією тваринного походження за доступними цінами.

Наступним кроком слід зупинитись на розгляді механізму реалізації державної підтримки галузі м'ясо-молочного

скотарства. Так, сільські товаровиробники, місцеві співтовариства, суспільні об'єднання, асоціації, місцеві органи самоврядування й державні адміністрації областей, районів і міст повинні безпосередньо взяти участь у реалізації й виконанні заходів Концепції, у спільному фінансуванні заходів.

Міністерства й відомства розробляють законопроекти, підзаконні акти, координують виконання й контролюють використання засобів. По-перше, Концепція розвитку галузі м'ясо-молочного скотарства є складовою частиною Стратегії розвитку агропромислового комплексу на період до 2020 року, що є базовою передумовою розвитку, та забезпечують кардинальне підвищення ефективності витрати бюджетних коштів, необхідних для досягнення стратегічних цілей.

Викладені в них заходи спрямовані на часткове рішення проблеми збільшення частки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників у формуванні ресурсів молока і яловичини. Для реалізації намічених напрямів розвитку галузі необхідна нова концепція територіально-галузевого поділу праці в скотарстві, спрямована насамперед на ефективне використання біокліматичного потенціалу територій, виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств, динамічний приріст виробництва молока і яловичини, підвищення їхньої рентабельності й конкурентноздатності, що сприяють забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Усі дії повинні бути скоординовані постановами Міністерства аграрної політики та продовольства України, органів виконавчої влади, інших органів й організацій, галузевих союзів виробників і переробників тваринницької продукції за наступними основними напрямками:

- модернізація об'єктів м'ясо-молочного скотарства та розвиток кормової бази, що повинні стати основою зростання виробництва м'яса ВРХ та молока й обов'язковим елементом державної підтримки у всіх галузевих і регіональних програмах. Найбільш принциповими напрямками стають технічне переоснащення кормозаготівельного комплексу, модернізація комбікормових заводів, цехів, введення мережі виробничих площадок промислового типу по відгодівлі великої рогатої худоби, комплексів по первинній переробці худоби на основі

інноваційних ресурсозберігаючих технологій, залучення вітчизняних і закордонних інвесторів;

- оптимізація концентрації переробних виробництв не тільки поблизу основних споживачів тваринницької продукції - великих міст і промислових центрів, але і їхнє розміщення на основних напрямках вантажопотоку зерна - поблизу перевалочних баз, великих зерносховищ, річкових і морських портів;

- підвищення генетичного потенціалу м'ясної продуктивності утримуваних порід худоби на основі використання кращих вітчизняних і закордонних селекційних досягнень. Забезпечення молочного та м'ясного скотарства конкурентноздатним вітчизняним селекційним матеріалом і відхід від залежності його масштабних імпорتنих поставок з урахуванням збереження фінансової підтримки розвитку племінної бази галузі й реалізації регіональних програм розвитку племінного скотарства;

- адаптування вітчизняної системи племінної справи до вимог міжнародних норм і правил у сфері племінної діяльності, формування оптимальної мережі селекційно-генетичних центрів і переведення селекційно-племінної роботи на якісно новий технологічний і генетичний рівень;

- підвищення рівня наукового забезпечення галузі на основі технічного переоснащення її провідних галузевих наукових центрів, стимулювання впровадження інноваційних розробок у вигляді новітніх технологій виробництва, переробки тваринницької продукції й безпечної утилізації відходів, ефективних біотехнологічних методів і способів прискореного відтворення відгодівельного м'ясного поголів'я худоби;

- підвищення рівня епізоотичного благополуччя галузі, безпеки виробленої вітчизняної м'ясо-молочної продукції, племінного матеріалу й приведення його відповідно до вимог міжнародних норм і правил у ветеринарній сфері. Для цього має бути сформована діюча система ідентифікації й відстеження тварин, забезпечено участь у розробці технічного регламенту про безпеку харчової продукції;

- підвищення ролі й потенціалу малих форм господарювання у виробництві високоякісної яловичини та

молока, збільшення поголів'я великої рогатої худоби на основі розвитку сімейних тваринницьких ферм на базі селянських (фермерських) господарств, створення з їхньою участю сільськогосподарських переробних кооперативів. Це багато в чому буде сприяти освоєнню занедбаних і деградованих пасовищ, частковому зменшенню безробіття, поліпшенню демографічного положення на селі й підвищенню якості життя сільського населення.

Також у перспективі особливо необхідним є формування, розвиток та ефективне функціонування системи інституціональної структури допоміжних служб у галузі м'ясо-молочного скотарства. Для подальшого розвитку скотарства, необхідне створення мережі асоціацій, які дозволять вирішувати питання кредитування, матеріально-технічного забезпечення, і збуту виготовленої продукції. Крім того, необхідно провести об'єднання членів асоціацій у кооперативи по штучному заплідненню тварин на рівні районів або територіальних кластерів, що дозволить проводити цілеспрямовану селекційно-племінну роботу.

Однією із причин низької ефективності використання ресурсного потенціалу скотарства є відсутність схеми територіально-галузевого розвитку, а також слабкорозвиненого внутрішнього й міжгалузевого коопераційного зв'язку, що пов'язане з недостатньо розвинутою інфраструктурою території, що знижує в остаточному підсумку її інвестиційну привабливість для приватного бізнесу. Районні утворення не в змозі самостійно забезпечити комплексний розвиток територіальної організації виробництва як промислової, так і сільськогосподарської продукції. Дана неспроможність не дозволяє проводити ефективну економічну політику щодо застосування енерго- і ресурсозберігаючих технологій у скотарстві.

Виходячи із цього, сільськогосподарські товаровиробники не можуть домогтися зменшення собівартості продукції, зменшуючи свою конкурентноздатність за рахунок зростаючої частки імпорту. Тому для розвитку територіальної організації виробництва молока і яловичини доцільно підвищувати інвестиційну привабливість скотарства на основі точечного

розвитку найбільш конкурентноздатних виробничих комплексів. Такий точечний розвиток сільськогосподарського виробництва буде сприяти формуванню економічних зон регіонального рівня, що забезпечують поліпшення соціальних умов для жителів сільської місцевості.

Ефективним механізмом формування й розвитку "точок росту" у скотарстві є залучення приватних інвестицій шляхом субсидування частини витрат інвесторів, пов'язаних з реалізацією комплексних інвестиційних проєктів, які спрямовані на створення нових ефективних виробництв, розвиток виробничої інфраструктури регіонального значення й комплексне технічне переозброєння виробників молока і яловичини. Відбір проєктів й їхню реалізацію необхідно здійснювати з урахуванням територіальних, соціальних й інфраструктурних особливостей.

Необхідність підтримки обумовлена тривалим інвестиційним циклом виробництва, ціновою диспропорцією між сільськогосподарською й промисловою продукцією, сезонним циклом сільськогосподарського виробництва. Для ефективного розподілу державної підтримки необхідно ввести стимулюючі ставки субсидій, що обумовлюють ефективність виробництва продукції скотарства, що виражається в надой молока на одну дійну корову й приросту м'яса великої рогатої худоби за певний проміжок часу. При цьому розрахунок субсидій доцільно робити з урахуванням продуктивності худоби. Субсидії повинні мати регулюючий характер, ураховувати фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників і дозволяти їх стимулювати на збільшення обсягів реалізації молока і яловичини, підвищення їхньої рентабельності. Більшу частину державної підтримки необхідно направляти на підтримку тих сільськогосподарських товаровиробників, територіальні умови яких більше адаптовані для ефективного виробництва й реалізації молока і яловичини.

Удосконалювання племінних і продуктивних якостей великої рогатої худоби можливо за рахунок збереження й розвитку генетичного потенціалу скотарства, заснованому на реалізації заходів щодо підтримки племінного тваринництва, які

формують базу й забезпечують потреби сільськогосподарських товаровиробників у племінній продукції.

Механізмом реалізації даної мети може виступати субсидування частини витрат сільськогосподарським товаровиробникам на підтримку племінного скотарства, які необхідно здійснювати за фіксованими ставках: на одну умовну голову з розрахунку врахованого племінного маточного поголів'я корів і биків-плідників на початок року; на придбання semenі биків-плідників з розрахунку за одну дозу semenі; на придбання биків-плідників з розрахунку за один кілограм живої маси; на придбання племінної худоби з розрахунку за один кілограм живої маси.

Можливе також використання великої рогатої худоби як заставне забезпечення. Однак застосування цього потенціалу стримується відсутністю страхових механізмів. Для цього необхідно знижувати ризики втрати доходів при виробництві сільськогосподарської продукції у випадку настання несприятливих подій природнього та техногенного характеру. Можливе також впровадження субсидування частини витрат по страхуванню племінної великої рогатої худоби, закупуваної з наданням субсидій, і великої рогатої худоби, оформлюваної в заставу під час укладання кредитних договорів, договорів позики, отриманих у сільськогосподарських кредитних споживчих кооперативах.

З метою забезпечення пріоритетного доступу сільськогосподарських товаровиробників на агропромисловий ринок, зниження їхніх витрат і збільшення прибутковості від реалізації виготовленої продукції необхідно максимальне насичення регіональних ринків продукцією галузі м'ясо-молочного скотарства й ввезення недостатньої її кількості. Механізмом реалізації можуть бути: проведення організаційних заходів щодо вибудовування партнерських взаємин між сільськогосподарськими товаровиробниками й підприємствами переробної промисловості, а також підвищення завантаженості переробних потужностей; субсидування частини витрат учасникам агропродовольчих виставок.

Висновки. Реалізація перерахованих вище й інших заходів дозволить скотарству підвищити свою інвестиційну

привабливість за рахунок розширення можливостей проведення модернізації існуючих або створення нових виробництв, формування спеціалізованих зон розвитку виробництва молока і яловичини.

До того ж перспективи розвитку скотарства передбачають, насамперед, врахування економічного стану країни в цілому, купівельної спроможності населення, можливостей залучення інвесторів у цю високодохідну галузь. За таких умов найефективніший розвиток галузі скотарства може ґрунтуватися на прискореному відродженні колишніх комплексів із виробництва м'яса та молока, надійному ветеринарному захисті худоби; використанні новітніх технологій на інноваційній основі, що забезпечить зниження витрат виробництва, підвищення продуктивності праці, повне використання виробничих потужностей і поліпшення якості продукції на основі розширення селекційно-племінної роботи, забезпечення кормами.

Література:

1. Аграрный протекционизм: научные основы и механизмы осуществления в условиях рыночных отношений (Науч. тр. ВИАПИ им. А.А. Никонова; Вып. 17). – М. : ВИАПИ, ЭРД, 2007. – 472 с.
2. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
3. Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку: [Колективна монографія]/ За заг. ред. Г.Є. Жуйкова, Я.В. Сухій, В.С. Ніценка. – Книга 2. – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2012. – 656 с.
3. Василик, О. Д. Актуальні питання реформи системи оподаткування [Текст] / О. Д. Василик // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 79–86.
4. Алексеенко І. М. Щодо державної підтримки аграрного сектора економіки / І. М. Алексеенко // АгроСвіт : інформ.-анал. журнал. — 2011. — № 9. — С. 42—46.

5. Бабко В. М. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва як чинник забезпечення його конкурентоспроможності / В. М. Бабко // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 7. — С. 79—81.

6. Батюк Б. Б., Минів Р. М. Державне регулювання галузі тваринництва / Батюк Б. Б., Минів Р. М. // Ж. Економіка АПК. — К., 2007. — № 6. — С. 46-50.

7. Пуцентейло П. Р. Особливості сучасного розвитку м'ясопродуктового підкомплексу України/ П. Р. Пуцентейло // Сталий розвиток економіки. — 2012. — № 5 (15). — С. 13-18.

Лозинська І.В. Основні напрямки формування системи державного регулювання галузі м'ясо-молочного скотарства для відродження її ефективності в сільськогосподарських підприємствах

Стаття присвячена розробці комплексу заходів щодо державного регулювання, що дозволить скотарству підвищити свою інвестиційну привабливість за рахунок розширення можливостей проведення модернізації існуючих або створення нових виробництв, формування спеціалізованих зон розвитку виробництва молока і яловичини. Виконання даних напрямів державного регулювання дасть змогу забезпечити населення країни високоякісною продукцією скотарства вітчизняного виробництва та забезпечить економічний інтерес товаровиробників до збільшення обсягів виробництва і, насамперед, відновлення поголів'я ВРХ та його продуктивності в сільськогосподарських підприємствах на умовах інноваційного розвитку.

Ключові слова: м'ясо-молочне скотарство, сільськогосподарські підприємства, державна підтримка, ефективність, інноваційний розвиток

Лозинская И.В. Основные направления формирования системы государственного регулирования отрасли мясо-молочного скотоводства для возрождения ее эффективности в сельскохозяйственных предприятиях

Статья посвящена разработке комплекса мер по государственному регулированию, что позволит скотоводству повысить свою инвестиционную привлекательность за счет расширения возможностей проведения модернизации или создания новых производств, формирование специализированных зон развития производства молока и говядины. Выполнение данных направлений государственного регулирования позволит обеспечить население страны высококачественной продукцией скотоводства отечественного производства и обеспечит экономический интерес товаропроизводителей к увеличению объемов производства и, прежде всего, восстановление поголовья КРС и его производительности в сельскохозяйственных предприятиях на условиях инновационного развития.

Ключевые слова: мясо-молочное скотоводство, сельскохозяйственные предприятия, государственная поддержка, эффективность, инновационное развитие

Lozynska I.V. The main directions of forming a system of state regulation of the industry of meat and dairy to revive its efficiency in agricultural enterprises

The article is devoted to the development of measures to state regulation that will allow cattle breeding to increase its investment attractiveness by empowering the modernization of existing or establishing new production, formation of specialized areas of production of milk and beef. Implementation of these areas of state regulation will provide the population with high quality products of domestic production and animal husbandry provide economic interest of producers to increase production and, above all, the restoration of cattle and productivity in agricultural enterprises in terms of innovative development.

Keywords: meat and dairy cattle, agricultural enterprises, government support, efficiency, innovation development

*Рецензент: д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів
Сумського національного аграрного університету Чупіс
А.В.*